

Ralf Pittelkow: *Karl Marx og ytringsfriheden. Omkring Rheinische Zeitung 1842-43*, Skriftrække fra Institut for Litteraturvidenskab (SIL), bd. 10, i kommission hos C. A. Reitzels Forlag, København 1982, 223 s., kr. 112.50

Ralf Pittelkow har med den foreliggende afhandling sat sig for at bidrage til at besvare spørgsmålet, "hvordan det forholder sig med de demokratiske rettigheder hos Marx selv", idet han dog indskrænker sig til en væsentlig side af dette spørgsmål, nemlig ytringsfriheden". Denne problemstilling har for Pittelkow et aktuelt sigte, idet afhandlingen er vendt mod "formidlingen af marxismen inden for den kommunistiske verdensbevægelse" såvel som mod de i de senere år, fra borgerligt hold fremførte beskyldninger mod "marxismen i sin helhed, herunder Marx selv" for at være "antidemokratisk, totalitær" (s. 5).

Pittelkow gør altså front mod den marxistisk-leninistiske teori om proletarietets diktatur. Han vil vise, at denne teori ikke har dækning "hos Marx selv" og vil dermed samtidig dementere, at marxismen "i sin helhed, herunder Marx selv" skulle være "antidemokratisk, totalitær". Logikken er, at Pittelkow opfatter proletarietets diktatur som "antidemokratisk, totalitært". Pittelkow tilhører med andre ord den skole inden for "marxologien", der bygger på totalitarismeteorien, og som på dette grundlag forsøger at anvende den unge Marx mod den ældre og mod marxismen-leninismen.

Selv om Pittelkow med front mod marxismen-leninismen vil vise, "hvordan det forholder sig med de demokratiske rettigheder hos Marx selv", indskrænker han sig imidlertid til at undersøge Marx' arbejder fra perioden 1842-43, dvs. fra en periode, hvor Marx stod på et førproletarisk, revolutionært-demokratisk standpunkt og altså endnu ikke var blevet kommunist. Hvor uhyre interessante Marx' skrifter fra denne periode end er i andre sammenhænge (som vidnesbyrd om netop overgangen til det kommunistiske standpunkt), så er det dog selvindlysende, at de ikke kan danne grundlag for udsagn om, "hvordan det forholder sig med de demokratiske rettigheder hos Marx selv". Først i efteråret 1843 tog Marx det første skridt til kommunismen, for så vidt som han da nåede frem til at tilslutte sig, at ophævelsen af privatejendommen er afgørende nødvendig (Marx til Ruge, september 1843). Men der skulle gå flere år, før den marxistiske statsteori var udarbejdet blot i hovedtræk. I den af Pittelkow undersøgte fase opfattede Marx som revolutionær demokrat staten som legemliggørelsen af det abstrakt-almene, "den store organisme, hvori den retlige, sædelige og politiske frihed må finde sin virkeliggørelse" (*Rheinische Zeitung*, 14. juli 1842). I overensstemmelse hermed opfattede Marx så sent som sommeren og efteråret 1843 demokratiet som "den sande stat" : "demokratiet er *al statsforfatnings væsen*, det socialiserede menneske som en *særlig statsforfatning*" (*Kritik af den hegelske retsfilosofi, sommeren 1843*). Bestemmelsen af staten (og dermed demokratiet som en særlig statsform) som i det væsentlige et instrument for klasse-mæssigt herredømme måtte afvente flere års praktisk-politiske erfaringer og videnskabelige studier - først og fremmest udviklingen af forståelsen af samfundets økonomiske struktur som basis for den retlige, politiske osv. overbygning. Først i *Den*

tyske ideologi (skrevet 1845/46) nåede Marx og Engels frem til en -skitse-mæssig - bestemmelse af statens klassekarakter. I *Filosofiens elendighed* (skrevet vinteren 1846-47) præciseredes denne statsopfattelse, og i *Det kommunistiske partis manifest* (skrevet omkring årsskiftet 1847-48) opnåede den marxistiske bestemmelse af statens væsen så endelig sin klassiske formulering: "Politisk magt i egentlig forstand er én klasses organiserede magt til at undertrykke en anden med". Proletariatet må erobre det "politiske herredømme", dvs. den organiserede magt til undertrykkelse af borgerlige klasseinteresser, altså (med det senere udtryk) proletariatets diktatur. Når proletariatet således "ved en revolution gør sig til herskende klasse og som herskende klasse ophæver de gamle produktionsforhold med magt, så ophæver det med disse produktionsforhold eksistensbetingelserne for klassemodsætningen, for klasser overhovedet og dermed sit eget herredømme som klasse." "Er klasseforskellene under denne udvikling forsvundet og al produktion samlet i hænderne på samfundets medlemmer selv, så mister den offentlige magt sin politiske karakter." - På grundlag af dette teoretiske fundament foregår så den videre udvikling af den marx'ske statsteori, således som den kommer til udtryk i værkerne om klassekampene i Frankrig 1848-52, i kritikken af anarkismen, i de politiskøkonomiske hovedværker, i værkerne om Pariserkommunen i 1871, i kritikken af lassalleanismen i den tyske arbejderbevægelse, i de etnologiske excerpter fra 1880-82 osv.

Pittelkow ser ganske bort fra udviklingen af den marx'ske statsteori efter 1843 og anvender Marx' førproletariske, revolutionær-demokratiske statsopfattelse og den herpå baserede demokratiopfattelse fra 1842-43 som belæg for, "hvordan det forholder sig med de demokratiske rettigheder hos Marx selv". En sådan fremfærd kan næppe betegnes som mindre end grov og dilletantisk Marx-forfalskning.

Marx tilhørte i 1842-43 den førproletariske venstrefløj i den bevægelse, der havde omfattet Rousseau, Robespierre, Babeuf, Buonarotti m.fl., og han delte bevægelsens lysende og militante tro på fornuft og fremskridt. Man kommer derfor i store vanskeligheder, hvis man forsøger at tage dette revolutionært-demokratiske standpunkt til indtægt for antikommunismen. Pittelkow tillægger således den unge Marx en politisk filosofi, der mest af alt ligner udgydelserne fra "de nye filosoffer", der rebellerer mod "fornuftens tyranni". F.eks. karakteriserer Pittelkow Marx' politiske standpunkt på dette tidspunkt som "konsekvent pluralistisk" (s. 134), "radikalt-pluralistisk" (s. 168) etc., og hans "frigørelsesperspektiv" sammenfattes med udtryk som "individernes autonomi" (s. 189, 199). Marx var ikke mere "pluralist" end Rousseau og Robespierre eller Babeuf og Buonarotti. Hvad Marx mente om datidens "pluralistiske" højre, kan man læse ud af hans kritik af den historiske retsskole, der - som han udtrykker det - "ikke længere ser noget fornuftigt i det positive" (dvs. i det eksisterende), "men kun for ikke længere at se noget positivt i det fornuftige" (*Rheinische Zeitung*, 9. august 1842). På intet tidspunkt var Marx subjektiv idealist af nogen afskygning. Til forskel fra unghегelianerne var hans standpunkt, forud for overgangen til materialismen i 1843, den objektive idealismes. At karakterisere et standpunkt, der - objektivt idealistisk - betragter staten som "den store organisme, hvori den retlige, sædelige og politiske frihed må finde sin virkeliggørelse", som "radikalt-pluralistisk" er absurd.

Det falder uden for rammerne for en anmeldelse at dokumentere omfanget og graden af Marx-forfalskning i Pittelkows afhandling. En sådan dokumentation må fremlægges i en anden sammenhæng. Lad mig her blot nøjes med nogle få henvisninger.

I sin artikel om stænderudvalgene i Preussen (*Rheinische Zeitung*, 11-31. december 1842) kritiserer Marx stænderrepræsentationen. Artiklen er et konsekvent udtryk for den revolutionært-demokratiske opfattelse af staten som legemliggørelsen af det abstrakt-almene, som fornuftens og frihedens sæde og for den herpå baserede opfattelse af folkets selvrepræsentation, den demokratiske centralisme. I dristige formuleringer, kun nødtørftigt tilpasset den preussiske censur, agiterer Marx her for en revolutionær forfatningsgivende forsamling. Disse formuleringer finder Pittelkow dunkle, men "det synes dog klart", bemærker han, "at der er tale om en overskridelse af det almindelige begreb om politisk repræsentation", idet han her mener at kunne se antydninger om "tilbageføringen af politikken i samfundslivet" (s. 154, 168). I så fald vil Pittelkow også hos en Robespierre kunne finde en overskridelse af det almindelige begreb om politisk repræsentation og forestillinger om tilbageføring af politikken i samfundslivet!

Det anførte eksempel er ikke nogen enkeltstående brøler. Konfusionen er systematisk og fundamental. Side 134-135 definerer Pittelkow "demokrati" som "tilbageføring" af "den politiske magt til folket", hvad han sætter lig med "konsekvent pluralisme", og side 153-154 og 168 udlægges folkets selvrepræsentation i "den sande stat", dvs. demokratiet, som anført som ophævelse af repræsentation overhovedet, "hvorved staten tilbageføres til den *umiddelbare samfundsmæssige varen*". På grundlag af en sådan konfusion skal det naturligvis gå helt galt, når han skal gengive indholdet af de tekster fra sommeren og efteråret 1843, hvor Marx begynder at beskæftige sig kritisk med det borgerlige demokrati, uden dog endnu at have løst de grundlæggende metodologiske problemer. Marx skelner her (i *Kritik af den hegelske retsfilosofi* og "Om jødespørgsmålet") mellem den "politiske stat" og "demokratiet" ("det sande demokrati", "den sande stat"). Med udtrykket "politisk stat" refererer Marx til de statsformer, der var resultatet af den borgerlige ("politiske") revolution, det være sig et konstitutionelt monarki eller en demokratisk republik. Når Marx skelner mellem den "politiske stat" og "demokratiet", er det et udtryk for at han nu har påbegyndt kritikken af, hvad man kan kalde den borgerlige stats fetischkarakter, altså den omstændighed, at individernes almene anliggender fremtræder som en fremmed magt over for individerne - som den "politiske stat". Endnu er han dog ude afstand til at pege på det materielle, samfundsmæssige grundlag for denne fordrejning, nemlig samfundets spaltning i antagonistiske klasser, statsmagts karakter af et organisatorisk instrument til klasse-mæssig undertrykkelse. På dette stadi deler Marx "demokratiets illusioner" om statsmagts klasse-mæssige neutralitet, staten som legemliggørelsen af det abstrakt-almene. Marx forestillede sig derfor på dette stadi, at den "politiske stat" "går under" i "det sande demokrati" ("den sande stat"). I konfusionen hos Pittelkow bliver den "politiske stat" imidlertid identisk med "demokratiet". Han når således frem til den grinagtige konklusion, at Marx her - hvor han opfatter demokratiet som "den sande stat" - skulle kritisere

“selve *statsbegrebet*”, idet “også demokratiet” (ifølge Pittelkow) hos Marx “udgør en begrænset form, der først kan ophæves i den fulde virkeliggørelse af den fornuftige frihed” (s. 175). Men som for at fuldende konfusionen lader Pittelkow det således ophævede demokrati genopstå fem sider senere som det “sande demokrati”, hvor staten er “overflødiggjort” (s. 180).

Pittelkow standser (nådigt) sin gennemgang af udviklingen af Marx’ stats- og demokratiteori i efteråret 1843. Han holder sig til dens forhistorie. Udviklingen af den marxistiske stats- og demokratiteori “hos Marx selv” omtales ikke, bortset fra nogle få linjer om analysen af Pariserkommunen i 1871 (s. 187f., 191). Ifølge Pittelkow skulle Kommunen for Marx repræsentere en “model” og som angiveligt belæg anfører han, at Marx “med udgangspunkt i Pariserkommunen” har “angivet” (!) “den endelig opdagede politiske form, hvorunder arbejdets økonomiske befrielse realiseres”. Hos “Marx selv” står der om Kommunen: “Dens sande hemmelighed var denne: Den var i sit væsen en arbejderklassens regering, resultatet af den producerende klasses kamp mod den udbytende klasse, den endelige (at last) opdagede politiske form, hvorunder arbejdets økonomiske befrielse realiseres”. Det afgørende er altså, at Kommunen “i sit væsen” var “en arbejderklassens regering”, dvs. proletariatets diktatur. Hvorfor skriver Marx, at denne form “at last” (endelig, omsider) var blevet opdaget? Naturligvis ikke fordi det skulle være en ny teoretisk indsigt hos ham selv. Brodden er rettet mod de samtidige anarkister, der jo havde bekæmpet den marxistiske tese om nødvendigheden af arbejderklassens erobring af den politiske magt, men som under Kommunen af livet selv var blevet tvunget til at deltage aktivt i “arbejderklassens regering”.

Det forbilledlige ved Kommunen var for Marx, at arbejderklassen havde erobret den politiske magt og med dette organisatoriske instrument påbegyndt kampen for arbejdets økonomiske frigørelse. Det forbilledlige var ikke Kommunens specifikke forfatning, snarere tværtimod. Marx og Engels kritiserede både samtidig og senere Kommunen for manglende centralisering og autoritet. - Hvis Pittelkow imidlertid ser en “model” i Kommunens specifikke forfatning, må han også medtage undertrykkelsen af kontrarevolutionens pressefrihed i modellen, idet Kommunen jo - trods alt - beordrede en række kontrarevolutionære aviser lukket. Men hvad er der så tilbage af formålet med Pittelkows Marx-forfalskning?

Pittelkow “slår fast”, at “Marx’ frigørelsesbegreb er alt andet end individualitetsfjendsk” (s. 189), og med denne polemik mod “den kommunistiske verdensbevægelse” fastslår han kun sin egen omhyggelige uvidenhed, hvad angår “formidlingen af marxismen inden for den kommunistiske verdensbevægelse”. Hvad Pittelkow ikke kan forlige sig med i marxismen-leninismen, såvel som i “marxismen hos Marx selv”, er fraværet af den abstrakte liberalistiske individualitetsfetichisme, dyrkelsen af “individernes autonomi” osv. For marxismen, også “hos Marx selv”, er proletariatets diktatur den nødvendige statsform for overgangsfasen mellem det kapitalistiske og det kommunistiske samfund. Pressefriheden må som alle andre politiske friheder anskues konkret-politisk, klasse-mæssigt. “Arbejderklassens økonomiske frigørelse” er som bekendt ifølge Marx “det store mål, som enhver politisk

bevægelse må underordnes...” Pressefriheden er et våben i kampen for arbejderklassens økonomiske frigørelse - og må anskues netop på denne måde.

Pittelkow har naturligvis ret til at være uenig heri. Men så må han diskutere problemerne reelt (f.eks. de problemer, der rejser sig af de monstrøse kontrarevolutionære propaganda- og terrormaskiners omfattende og målrettede brug af pressefriheden, jvf. CIA i Chile). Det, han i stedet gør - at tillempe Marx til sit eget formål-, er videnskabeligt og politisk bedrageri.

Hvor meget nærværende anmelder end gerne vil støtte Marx-Engels-forskningen herhjemme, også den ikke-marxistiske, kan den foreliggende afhandling desværre ikke anbefales.

Kjeld Schmidt